

DOI: [10.32702/2307-2156-2021.8.70](https://doi.org/10.32702/2307-2156-2021.8.70)

УДК 351.85.304

*В. М. Градівський,
аспірант кафедри соціальної і гуманітарної політики,
Національна академія державного управління при Президентові України
ORCID ID: 0000-0003-1745-6584*

ВПРОВАДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПУБЛІЧНОГО УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ ГУМАНІТАРНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

*V. Gradivskyu
Postgraduate student of the Department of Social and Humanitarian Policy;
National Academy for Public Administration under the President of Ukraine*

IMPLEMENTATION OF MECHANISMS OF PUBLIC MANAGEMENT OF HUMANITARIAN DEVELOPMENT DEVELOPMENT IN UKRAINE: REGIONAL ASPECT

Досліджується впровадження механізмів публічного управління розвитком гуманітарної сфери на регіональному рівні. Обґрунтовується зміст основних заходів, які необхідно здійснити для успішної реалізації державної політики в гуманітарній сфері різних регіонів України.

З'ясовано, що для ефективності цілеспрямованого регулятивного впливу на гуманітарну сферу на регіональному рівні держава повинна, насамперед, чітко визначити стратегічну мету духовного поступу суспільства, основні пріоритети і завдання, що потребують особливої уваги у цій сфері, сформулювати базові принципи впроваджуваної гуманітарної політики, з'ясувати стан та особливості розвитку духовного життя в різних регіонах країни, подбати про необхідні нормативно-правові, матеріально-технічні, фінансові, організаційні, кадрові та інші ресурси, адекватні поставленим цілям і завданням.

Доведено, якщо гуманітарний розвиток перестає бути об'єктом регулюючого впливу держави, полишається на "самоплив", він зазнає не менших деформацій, ніж за умови його надмірної регуляції. У цьому українці мали можливість переконатися на власному досвіді, коли після проголошення незалежності Українська держава майже повністю втратила свій вплив на гуманітарний розвиток країни і не зуміла його налагодити належним чином донині.

Пропонуються кардинальні зміни в гуманітарній сфері, які мають відбутися в напрямі гуманізації функціонування державних структур, їх управлінської діяльності, зміни державних пріоритетів до першочергового розв'язання проблем духовного оздоровлення нації, задоволення індивідуальних культурних запитів громадян. Для досягнення такої мети необхідне дійсне, а не декларативне об'єднання зусиль державних і недержавних органів, усіх суб'єктів суспільної життєдіяльності для формування єдиного гуманітарного простору України. Слід зважити на те, що вільна праця, творча самореалізація особистості приносить людям не тільки моральне задоволення, духовну насолоду, вона є також джерелом добробуту, підвищення рівня життя. Тобто гуманітарний розвиток стимулює

трансформацію усього комплексу суспільних відносин, гуманізує суспільне життя в цілому, а гуманітарна сфера виконує роль потужного важеля і одночасно регулятора таких перетворень.

The introduction of mechanisms of public management of the development of the humanitarian sphere at the regional level is studied. The content of the main measures that need to be taken for the successful implementation of state policy in the humanitarian sphere of different regions of Ukraine is substantiated.

It was found that for the effectiveness of targeted regulatory influence on the humanitarian sphere at the regional level, the state must, first of all, clearly define the strategic goal of spiritual progress, the main priorities and tasks that need special attention in this area, formulate basic principles of humanitarian policy. to clarify the state and features of the development of spiritual life in different regions of the country, to take care of the necessary regulatory, logistical, financial, organizational, personnel and other resources adequate to the goals and objectives.

It is proved that if humanitarian development ceases to be the object of regulatory influence of the state, remains on "self-flow", it undergoes no less deformations than under conditions of its excessive regulation. Ukrainians had the opportunity to see this for themselves, when after the proclamation of independence the Ukrainian state almost completely lost its influence on the humanitarian development of the country and has not been able to establish it properly to this day

Radical changes in the humanitarian sphere are proposed, which should take place in the direction of humanization of functioning of state structures, their administrative activity, change of state priorities to the priority solution of problems of spiritual recovery of the nation, satisfaction of individual cultural inquiries of citizens. To achieve this goal requires a real, not a declarative unification of efforts of state and non-state bodies, all subjects of public life to form a single humanitarian space of Ukraine. It should be borne in mind that free labor, creative self-realization of the individual brings people not only moral satisfaction, spiritual pleasure, it is also a source of well-being, raising living standards. That is, humanitarian development stimulates the transformation of the whole complex of social relations, humanizes public life in general, and the humanitarian sphere plays the role of a powerful lever and at the same time a regulator of such transformations.

Ключові слова: *механізми публічного управління; регіональна політика; гуманітарна сфера; гуманітарна політика; державне управління; гуманітарний розвиток.*

Keywords: *mechanisms of public administration; regional policy; humanitarian sphere; humanitarian policy; public administration; humanitarian development.*

Постановка проблеми. Гуманітарний розвиток будь-якого суспільства здійснюється внаслідок двох процесів: об'єктивного поступу і саморегуляції духовного життя відповідно до незалежних від суб'єктивної волі людей, їхніх бажань і прагнень законів історичного розвитку та свідомого цілеспрямованого впливу суспільних інститутів, передусім держави, на цю сферу з метою отримання очікуваних результатів.

Залежно від того, наскільки гармонійно поєднані ці два процеси, залежить інтенсивність, змістовна насиченість та суспільна результативність гуманітарного розвитку. Спроби держави нав'язати об'єктивним процесам культурного розвитку зміст, форми, норми, стандарти, напрями тощо обертається, зазвичай, деформаціями культурного життя, що призводить зрештою до духовної деградації суспільства, яка неминуче справляє потужний руйнівний вплив на всю систему суспільних відносин.

Слід зазначити, що після здобуття незалежності гуманітарна сфера України, за словами С. Здіорука, зазнала вельми болючих трансформацій: масова свідомість була дезорієнтована, у суспільстві зростали меркантилізм, жорстокість, радикальні настрої та апатія [1, с. 12]. Щоб подолати ці негативні явища потрібно виробити нові, адекватні механізми публічного управління розвитком гуманітарної сфери, засади державної регіональної політики в гуманітарній сфері. З огляду на це потрібно визначити сутність, роль і значення гуманітарної сфери в забезпеченні суспільної життєдіяльності, визначальним у тлумаченні якої має бути філософський принцип гуманізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Результати проведеного аналізу вітчизняних наукових джерел дають підстави стверджувати, що в сучасній науковій літературі недостатньо приділялося належної

уваги дослідженню стану гуманітарної сфери в Україні як самостійної сфери суспільної діяльності. Є науковці (В.Дзоз, С.Здіорук, В.Купрійчук, П.Петровський, П.Ситнік, В.Скуратівський, В.Трошинський, І.Черничко, С.Чукот та ін.), які у своїх працях висвітили тенденції та стан розвитку гуманітарної сфери українського суспільства як цілісної суспільної діяльності, концептуальне бачення державної гуманітарної політики та механізми її реалізації. Певний внесок у дослідження державно-управлінського аспекту функціонування й розвитку гуманітарної сфери зроблено науковцями в галузі державного управління. Однак слід зазначити, що дослідники здебільшого приділяють увагу розвитку окремих її сегментів. Так, різнобічні аспекти державного управління системою освіти у своїх дисертаційних роботах розглядають С.Андрейчук, М.Білінська, В.Гамаюнов, Т.Гладка, В.Грабовський, С.Григанська та ін. Різноманітні аспекти державного управління вітчизняною системою охорони здоров'я та тенденції її розвитку досліджують Н. Авраменко, О. Виноградов, В. Григорович, Н.Дуб, С.Козуліна, Т.Курило та інші науковці. Також у дисертаціях розглядаються питання гуманізації суспільної свідомості (М.Задорожна, В.Сабадуха, Н.Сорокіна), стан функціонування системи культурної сфери та культурні пріоритети українського державотворення (О.Батіщева, Л.Максим'як), основні напрями гендерної політики (С.Сулімова), механізми реалізації державної політики у сфері засобів масової інформації (А.Баровська, Н.Ільченко, З.Коваль, О. Попроцький). Поза увагою авторів не залишається й дослідження основних напрямів, пріоритетів та механізмів реалізації державної політики щодо розвитку туристичної сфери в Україні (В.Биркович, І.Валентюк, Л.Давиденко, Є.Козловський, Г.Крапівіна, О.Малишева, О.Шершньова), державно-церковних (Р.Небожук) та етнонаціональних відносини (В.Євтух, А.Попок, Т.Безверха, І.Попова) [2]. Незважаючи на представлену досить велику кількість наукових праць, присвячених вивченню напрямів, механізмів та особливостей державного управління окремими сегментами гуманітарної сфери, в управлінській науковій практиці недостатніми залишаються дослідження, в яких би комплексно розглядалися концептуальні основи формування та впровадження механізмів публічного управління розвитком гуманітарної сфери на регіональному рівні.

Мега дослідження. Наукове обґрунтування потреби посилення ролі і значимості механізмів публічного управління розвитком гуманітарної сфери на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Здійснення процесу публічного управління гуманітарною сферою на регіональному рівні в Україні відбувається за допомогою розроблення та реалізації відповідних механізмів управління, що забезпечують своєчасне та ефективне розв'язання наявних у цій сфері суперечностей.

Ситуація, яка склалася ще до початку російської агресії в Криму і Донбасі щодо публічного управління гуманітарною сферою на регіональному рівні, є явно незадовільною. Ті механізми, які вживала (а часто лише декларувала) держава у цій царині, виявились неефективними через:

- їх безсистемність і непослідовність;
- відсутність чітко продуманої тактики, яка базувалась би на глобальному вивченні й усебічному врахуванні наявних особливостей не тільки культурного життя, а й економічної, соціально-політичної, демографічної, побутової та ін. ситуації;
- відсутність належної нормативно-правової бази, яка однозначно регулювала б управлінську діяльність у регіонах у контексті загальних закономірностей національного поступу українського суспільства, захисту національних інтересів;
- недосконалість кадрової політики держави щодо забезпечення регіонів фахівцями-управлінцями, спроможними наполегливо і водночас гнучко спрямовувати культурне життя в прийнятному для нації руслі;
- слабка, недостатньо нормативно визначена взаємодія центральних державних управлінських органів з регіональними;
- відсутність у більшості південно-східних регіонів, а також в окремих центральних і західних належної координації дій державних управлінських органів та органів місцевого самоврядування, часті випадки їх протистояння й навіть конфронтації, що, власне, є відображенням деформацій владної вертикалі в державі;
- недостатній рівень матеріального забезпечення заходів, спрямованих на розвиток гуманітарної сфери та формування єдиного гуманітарного простору, відсутність належного контролю за їх цільовим використанням [3].

Метою державної регіональної політики в гуманітарній сфері має бути поглиблення на базі кращих традицій і надбань духовності українського народу процесу формування у населення всіх регіонів країни гуманістичного світогляду, системи моральних і культурних цінностей загальнонаціонального значення, утвердження патріотизму та високорозвиненої національної самосвідомості, що сприятиме зміцненню духовної, а відтак і соціально-політичної єдності суспільства, зниженню ідеологічного, культурного й політичного протистояння в ньому, посиленню конструктивної співпраці корінних народів і національних меншин й формування української політичної нації як найвищої форми історичної спільності народу.

До основних напрямків розвитку механізмів публічного управління гуманітарною сферою на регіональному рівні належать, передусім, такі: удосконалення інституційно-організаційної системи публічного управління гуманітарною сферою на регіональному рівні, забезпечення її відповідності потребам сучасного українського суспільства; удосконалення та гармонізація нормативно-правового регулювання гуманітарної сфери на регіональному рівні; залучення широкого кола суб'єктів до формування та реалізації державної політики в гуманітарній сфері на рівні регіонів; формування сучасної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників гуманітарної сфери, спроможної забезпечити потреби державної служби та місцевого самоврядування у висококваліфікованих кадрах [4].

Для досягнення головної мети впровадження механізмів публічного управління розвитком гуманітарною сферою на регіональному рівні передбачається вирішення таких основних завдань:

- визначення фундаментальних загальнонаціональних духовних цінностей, та забезпечення засобами дієвої культурно-освітньої політики адекватного сприйняття (насамперед шкільною і студентською молоддю, а також різними молодіжними субкультурами) таких цінностей, зокрема, власної правдивої історії, як важливої умови для консолідації перспективних у віковому сенсі верств українського соціуму, досягнення в ньому порозуміння з найгостріших проблем історичного минулого України; при цьому предметне поле такого порозуміння має включати історичний досвід та історичну пам'ять усіх регіонів та всіх поколінь українців;

- творення і впровадження в практику національної системи постійного моніторингу за прийнятим ООН індексом людського розвитку з метою здійснення невідкладних заходів щодо вирівнювання регіональних вимірів основних показників культурного розвитку;

- забезпечення правових, фінансово-економічних, організаційних умов для територіальних громад та органів місцевого самоврядування щодо розвитку культури, особливо народної культури на селі, шляхом збільшення частки видатків місцевих бюджетів на культурні цілі, переходу на програмно-цільовий метод бюджетного фінансування цієї сфери, залучення інвестиційних коштів на реалізацію програм культурного розвитку регіонів, якнайповнішого використання місцевих ресурсів та створення культурних індустрій;

- визначення цілей і пріоритетів, а також розроблення комплексного правового механізму з питань реалізації державної мовної політики на регіональному рівні; основними елементами такого механізму мали б стати: Концепція державної мовної політики, окремий Закон України "Про розвиток і застосування державної мови в Україні" та переглянутий і уточнений Закон України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних або міноритарних мов";

- розробка й реалізація загальнонаціональних та галузевих середньо- і довгострокових програм, спрямованих на гуманітарну інтеграцію регіонів України в єдиний національно-державний комплекс та формування національної ідентичності українського суспільства, яка має спиратися на базові, спільні для всіх громадян держави цінності й враховувати багатокультурність України як її суспільне надбання [5].

Серед основних заходів з реалізації державної політики в гуманітарній сфері регіонів мають бути [7]:

1. Удосконалення нормативно-правової бази із залученням як вітчизняного, так і міжнародного досвіду з розв'язання проблем гуманітарного розвитку регіонів та гармонізації його із загальнодержавними процесами у цій сфері, зафіксованого у низці вітчизняних та міжнародних документів починаючи із "Загальної декларації прав людини" (1948 р.) і закінчуючи Міжурядовою програмою ЮНЕСКО із формування суспільства знань як вищого рівня розвитку інформаційного суспільства та комплексом документів, спрямованих на захист мовно-культурних прав національних меншин й узгодження їх гуманітарних інтересів із загальнонаціональними інтересами країни їх проживання: розробка та ухвалення законів України "Про стратегію досягнення загальнонаціональної єдності та суспільного порозуміння", "Про розвиток і застосування державної мови в Україні", "Про внесення змін і доповнень до Закону України "Про ратифікацію Європейської хартії регіональних і міноритарних мов"; розробка та ухвалення Концепції державної політики в гуманітарній сфері на регіональному рівні.

2. Створення й реалізація державних програм гуманітарного розвитку України та її регіонів: розвитку освіти й науки, повноправного функціонування державної мови в усіх без винятку регіонах; розвитку мережі культурних закладів, морального й патріотичного виховання населення регіонів; використання західноєвропейського досвіду розв'язання проблем управління гуманітарним розвитком; збереження й примноження культурного надбання етносів й етнічних груп тощо.

3. Участь у міжнародних програмах, спрямованих на розвиток гуманітарної сфери, розв'язання чи пом'якшення конфліктів гуманітарного характеру шляхом погодження інтересів регіонів та загальнонаціональних інтересів.

4. Розробка й упровадження галузевих програм розвитку гуманітарної сфери: розвитку освіти, науки, книговидавництва, кінематографії, бібліотечної справи тощо.

5. Створення спеціальних регіональних програм, спрямованих на розв'язання гуманітарних завдань, породжених специфікою функціонування тих чи інших складових гуманітарної сфери в певних регіонах (формування, наприклад, у населення Донбаського регіону адекватної історичної пам'яті, релігійної свідомості, національного патріотизму, популяризації української художньої книги тощо). А це потребує налагодження науково-обґрунтованої, політично виваженої, просвітницько-пропагандистської, виховної роботи [6].

У результаті досягнення загальнонаціональних пріоритетів державної політики в гуманітарній сфері в Україні має бути завершено формування спільного гуманітарного простору, який разом з економічним та соціальним простором є основою її територіальної та суспільно-культурної цілісності й унітарності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загальним результатом ефективного впровадження механізмів публічного управління розвитком гуманітарної сфери на регіональному рівні має відбуватися гармонізація культурного розвитку різних регіонів країни, усунення наявних суперечностей між дійсним станом гуманітарної сфери чи її окремих складових у регіонах та потребою формування в Україні єдиного гуманітарного простору. Мовна проблема, ставлення до вітчизняної історії, оцінки національно-визвольної боротьби українського народу, орієнтація на його традиційні духовні цінності, шанобливе ставлення до кращих зразків світової культури, неприйняття масової культури як ерзацу духовності, інші численні проблеми гуманітарного розвитку можуть бути розв'язані за умови науково обґрунтованої послідовної системної управлінської політики держави на загальнонаціональному та регіональному рівнях [8]. А це створить необхідну духовну основу

консолідації нації як передумову її сталого прогресивного поступу. Зрозуміло, що всі ці заходи можуть бути реалізовані в повному обсязі лише за умови цілковитої ліквідації російської агресії та спровокованого нею кримінального сепаратизму в Україні.

Подальші наукові дослідження будуть стосуватися детального аналізу сучасного стану впровадження механізмів публічного управління розвитком гуманітарної сфери на регіональному рівні крізь призму основних функціональних моделей.

Список використаних джерел.

1. Гуманітарна політика Української Держави в новітній період : [монографія] / за ред. С. І. Здіорука. – К. : НІСД, 2006. – 403 с.
2. Степанко О.В. Сутність, мета, завдання та складові гуманітарної сфери [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://29ujm06.257.cz/bitstream/1234567>
3. Соціальна і гуманітарна політика: підручник/ [авт.кол.: В.П.Трошинський, В.А.Скуратівський, М.В.Кравченко та ін.]; за заг.ред.Ю.В.Ковбасюка, В.П.Трошинського. – К.: НАДУ, 2016. - 792 с.
4. Державна політика в соціогуманітарній сфері : підручник / [авт. кол. : В.А.Скуратівський, В.П.Трошинський, П.К.Ситник та ін.]; за заг. ред. В.А.Скуратівського, В.П.Трошинського. – К. : НАДУ, 2010. – 284 с.
5. Купрійчук В. М. Гуманітарна політика українських урядів у добу національної революції (1917–1920 рр.) : монографія / В. М. Купрійчук. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2014. – 378 с.
6. Ситник П.К. Гуманістичні засади консолідації українського суспільства : монографія / П.К.Ситник. – К.: НІСД, 1996. – 44 с. 459
7. Ситник П.К. Духовність як рушійна сила суспільного розвитку. / П.К.Ситник // Державне управління в Україні: реалії та перспективи : зб. наук. пр. / за заг. ред. В.І.Лугового, В.М.Князева. – К. : Вид-во НАДУ, 2005 – 534 с.
8. Ситник П.К., Дербак А.П. Проблеми формування національної самосвідомості в Україні : Монографія, / П.К.Ситник, А.П.Дербак – К. : НІСД, 2004. – 226 с.

References.

1. *Humanitarna polityka Ukrainiskoi Derzhavy v novitnii period* [Humanitarian policy of the Ukrainian State in the latest period], edited by SI Zdiuruk, NISD, 2006, Kyiv, Ukraine, P. 403.
2. Stepanko, O.V. “The essence, purpose, tasks and components of the humanitarian sphere”, available at: <http://29ujm06.257.cz/bitstream/1234567>
3. Troshchynskiy, V.P. Skurativskiy, V.A. Kravchenko, M.V. and others (2016), *Sotsialna i humanitarna polityka: pidruchnyk* [Social and humanitarian policy: textbook], under the general editorship of YV Kovbasyuk, VP Troshchynsky, NADU, 2016, Kyiv, Ukraine, P. 792.
4. Skurativskiy, V.A. Troshchynskiy, V.P. Sytnyk, P.K. and others (2010), *Derzhavna polityka v sotsiohumanitarnii sferi: pidruchnyk* [State policy in the socio-humanitarian sphere: a textbook], NADU, Kyiv, Ukraine, P. 284.
5. Kupriichuk, V. M. (2014), *Humanitarna polityka ukrainskykh uriadiv u dobu natsionalnoi revoliutsii (1917–1920 rr.): monohrafiia* [Humanitarian policy of Ukrainian governments in the era of national revolution (1917–1920): monograph], Vyd-vo Yevrop. un-tu, Kyiv, Ukraine, P. 378.
6. Sytnyk, P.K. (1996), *Humanistychni zasady konsolidatsii ukrainskoho suspilstva: monohrafiia* [Humanistic principles of consolidation of Ukrainian society: monograph], NISD, Kyiv, Ukraine, P. 44.
7. Sytnyk, P.K. (2005), “Spirituality as a driving force of social development”, *Derzhavne upravlinnia v Ukraini: realii ta perspektvy: zb. nauk. pr.*, Vyd-vo NADU, Kyiv, Ukraine, P. 534.
8. Sytnyk, P.K. and Derbak, A.P. (2004), *Problemy formuvannia natsionalnoi samosvidomosti v Ukraini: Monohrafiia* [Problems of formation of national self-consciousness in Ukraine: Monograph], NISD, Kyiv, Ukraine, P. 226.

Стаття надійшла до редакції 10.08.2021 р.